

ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARDI (UMS) 21'E ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. E. Handan Sümer Göğüş
Marmara Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Almanca İşletme Bölümü

UMS 21'e göre çevrim işlemi için şirketler belli kriterler çerçevesinde bağımsız ve bağımlı olmak üzere sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Bu sınıflandırmanın sonucunda finansal tabloların raporlama para birimine çevrimi için bağımsız statüdeki şirketler geliştirilmiş kapanış kuru yöntemini, bağımlı statüdeki şirketler ise geçişken yöntemi kullanmak zorundadırlar. Ancak, söz konusu kriterler kimi zaman tam bir ayırım yapmakta yetersiz kalmaktadır. Şöyle ki, ayırmda kullanılan kriterlerin bir kısmı yavru şirketin ana şirketten bağımsız bir şirket olduğunu, diğer bir kısmı ise yavru şirketin ana şirkete bağımlı bir şirket olduğunu gösterebilmektedir. Bu gibi durumlarda UMS 21 yöntemin seçim hakkını şirket yönetimlerine bırakmıştır. Bu noktada ise şirket yönetimleri kendi politikalarına uygun olan yöntemi seçme şansını elde etmiş olmaktadır. Çalışmada konu örnekler yardımı ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Konsolide finansal tablolar, konsolidasyon, şirketler topluluğu muhasebesi çevrim/dönüşüm metodları, UMS 21

A CRITICAL APPROACH to INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARD (IAS) 21

In accordance with IAS 21, companies have been subjected to a classification as independent and dependent under certain criteria for the process of translation. Consequent to this classification, for the translation of financial statements to the currency by which reporting will be made, companies that are independent are obliged to use the closing rate method whereas dependent companies the temporary method. However, the criteria in question sometimes do not suffice to make a complete differentiation. That is, some of the criteria used in the differentiation may indicate that the subsidiary company is independent from parent company and others that it is dependent. In such cases, IAS 21 has given the right to choose to the administrations of companies. At this point, however, the administrations of companies have the chance to choose the method suitable for their policies. In the study, the subject has been dealt with by means of examples.

Key Words: Consolidated financial statements, consolidation, accounting within conglomerates, translation methods, IAS 21.

GİRİŞ

Şirketler topluluklarının hazırladıkları finansal raporlara ilişkin işlemler zincirinin en önemli konularından birini topluluk içindeki şirketlerin finansal tablolarının konsolide edilmesi teşkil etmektedir. Ancak, topluluk uluslararası bir yapıda ise tabloların birleştirilmesinden önce yabancı para ile hazırlanmış finansal tabloların topluluğa ait tek bir raporlama para birimine çevrilmesi gerekmektedir.

Çevrim işlemi çeşitli yöntemler vasıtasıyla gerçekleştirilir. Tablo 1' den izlenebileceği gibi çevrim yöntemlerini, *cari – cari olmayan yöntem*, *parasal – parasal olmayan yöntem*, *geçişken yöntem*, *kapanış kuru yöntemi*¹ ve *geliştirilmiş kapanış kuru yöntemi* olmak üzere beş başlık altında toplamak mümkündür.

Amerikan Finansal Muhasebe Standardı 52 (FMS 52)² ve Uluslararası Muhasebe Standardı 21 (UMS 21)³ belirli kriterlere uyulması durumunda geçişken yöntem veya geliştirilmiş kapanış kuru yöntemlerinin kullanılmasını öngörmüştür. Kimi literatürde söz konusu standartlarda kullanılan yöntemler bir başlık altında toplanarak *fonksiyonel yöntem*⁴ olarak adlandırılmıştır. Çalışmada fonksiyonel yöntem, söz konusu standartların kullandığı yöntemlere ilişkin bir üst başlık olarak kabul edilmiştir.

Bu arada topluluğa üye şirketlerin buldukları ülkelerdeki enflasyonun arındırılması gerektiği felsefesinden yola çıkılarak *düzeltilmiş-çevir*, *çevir-düzeltilmiş*, *düzeltilmiş-çevir-düzeltilmiş* olmak üzere üç farklı sistem geliştirilmiştir. Hatta kimi literatürde bu uygulamalar

ayrı birer yöntem olarak ifade edilmişlerdir⁵. Bu görüşte olanlar çevrim yöntemlerini *enflasyondan arındırmanın zorunlu olduğu ve enflasyondan arındırmanın zorunlu olmadığı* yöntemler olmak üzere iki grupta incelemişlerdir⁶.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, UMS' de yabancı para birimi ile hazırlanmış olan finansal tabloların çevrimi ile ilgili olarak iki yöntem belirtilmiş ve yabancı ülkelerdeki yavru şirketler bazı kriterler çerçevesinde *bağımsız veya bağımlı şirketler* olmak üzere sınıflandırılmışlardır⁷. *Bağımsız şirketler* tablolarını *geliştirilmiş kapanış kuru yöntemine*, *bağımlı şirketler* ise *geçişken yöntem*e göre çevireceklerdir⁸. Ancak, sınıflandırmanın kesin sonuç vermediği durumlarda ise şirketlerin yöntemlerden birini seçme hakkı söz konusudur. Bu noktada şirketlerin dönem sonuçlarına müdahale etmelerine zemin hazırlayan bir durum ortaya çıkmaktadır. Farklı çevrim yöntemlerinin birbirinden son derece farklı çevrim sonuçlarına yol açabileceği göz önünde bulundurulacak olursa, konunun önemi daha da artmaktadır. Çalışmada farklı yöntemlerin kullanılmasının bilanço ve gelir tablosu hesaplarında yaratacağı etki üzerinde durularak, standardın şirketlerin sınıflandırılması sırasında darboğaz yaşanması halinde gösterdiği çözüm önerisi eleştirilmiştir.

¹ Kapanış kuru yöntemi (closing rate method) yerine tek kur yöntemi (single rate method) veya cari kur yöntemi (current rate method) da denmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Fatih Yılmaz, Mali Tabloların Farklı Para Birimlerine Dönüştürülmesi, ARC Yayınları 6, İstanbul, 2000, s. 7. Kapanış kuru yöntemi (reine Stichtagskursmethode), bilanço ve gelir tablosunun çevrimi sırasında tek bir kur kullandığı için çevrim farkının oluşmadığı tek yöntem özelliğindedir. Türk literatüründe kapanış kuru yöntemi ve geliştirilmiş kapanış kuru yöntemi diye bir ayrıma gidilmemiştir. Kapanış kuru yönteminden kastedilen geliştirilmiş kapanış kuru yöntemidir. Bkz. Yılmaz, a.g.e., s.7-11.

² Financial Accounting Standards 52 (FAS 52).

³ International Accounting Standards 21 (IAS 21).

⁴ Horst Gräfer, Grundzüge der Konzernrechnungslegung: mit Fragen, Aufgaben und Lösungen, 7. überarb. und erw. Auflage, Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2001, s. 239-243 ve Karlheinz Küting / Claus-Peter Weber, Der Konzernabschluss, 3. Auflage, Schaeffer Verlag, 1991, s. 127.

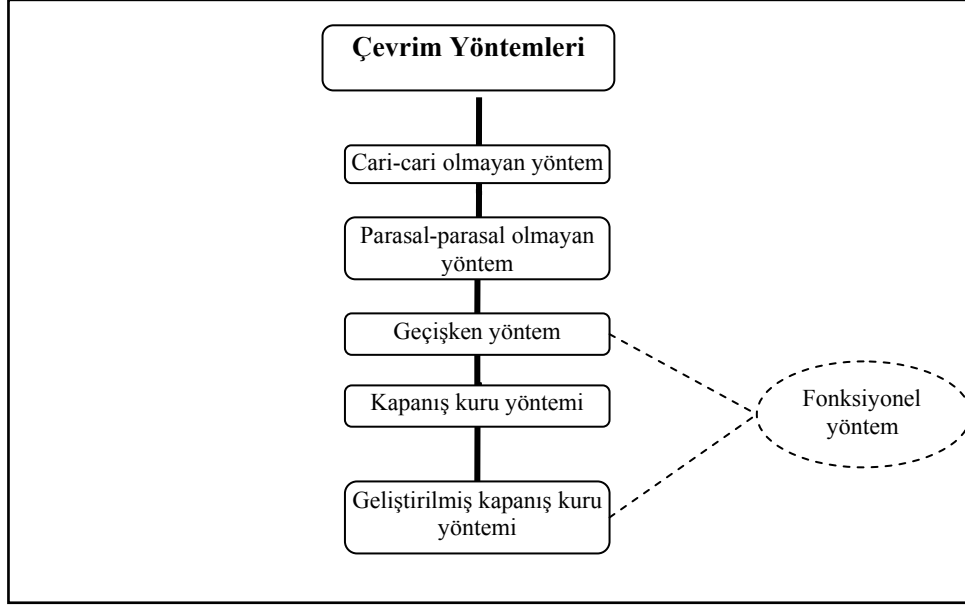
⁵ Bernd Ruppert, Währungsumrechnung im Konzernabschluss, IDW-Verlag GmbH, Düsseldorf, 1993, s. 133-139. Bu arada, söz konusu yöntem/sistemler ile ilgili olarak Alman literatüründe de İngilizce terimler kullanılmıştır.

⁶ Wolf Tietze, Die Währungsumrechnung im internationalen Konzernabschluss, Betriebswirtschaftliche Schriften Heft 84, 1. Auflage, Duncker und Humblot, Berlin 1976, s. 51 ve Ruppert, a.g.e., s. 88.

⁷ Bu kriterlere 2 no'lu bölümde değinilmiştir.

⁸ Çalışmada konu ile direkt ilgisi olması nedeniyle sadece iki yöntem ele alınmıştır. Geçişken yöntem 2.1. no'lu, geliştirilmiş kapanış kuru yöntemi ise 2.2. no'lu bölümde kısaca açıklanmıştır.

Tablo 1: Çevrim Yöntemlerine Genel Bir Bakış

Kaynak: Wolf Tietze, Die Währungsumrechnung im internationalen Konzernab-schluß, Betriebswirtschaftliche Schriften Heft 84, 1. Auflage, Duncker und Humblot, Berlin 1976, s. 51'den esinlenerek hazırlanmıştır.

1. UMS 21' E GÖRE YABANCI PARA CİNSİNDEN HAZIRLANMIŞ OLAN FİNANSAL TABLOLARIN GRUP RAPORLAMA PARA BİRİMİNE ÇEVİRİLMESİ

UMS 21 yabancı para ile yapılan işlemleri ve konsolidasyon sırasında farklı para birimlerinde hazırlanmış finansal tabloların tek bir para birimine (raporlama para birimine) çevrimini düzenler.

Bu standarda göre, yabancı ülkelerdeki grup şirketleri *bağımsız* faaliyet gösteren şirketler ve ana şirkete *bağımlı olan şirketler* olmak üzere ikiye ayrılırlar (par.⁹ 23 ve 25)¹⁰. Bağımsız ve bağımlı yabancı şirketler arasındaki *ayrımı* gerçekleştirmek üzere *altı adet kriter* kullanılır (par. 26a-f). Aşağıdaki göstergeler yabancı ülkedeki şirketin bağımlı şirketten ziyade bağımsız bir şirket olduğunu ifade eder¹¹:

a. Ana şirket yabancı ülkedeki yavru şirketi kontrol edebilir fakat yavru şirketin aktiviteleri ana şirketten önemli derecede bağımsız olarak yürütülür.

b. Ana şirket ile yavru şirket arasındaki ticari ve finansal ilişkiler diğer şirketlere oranla çok daha az yer tutar.

c. Yabancı ülkedeki şirketin aktiviteleri daha çok kendi faaliyetleri ya da yerel borçlanma ile finanse edilir.

d. İşçilik, malzeme ve diğer unsurların maliyetleri raporlama para biriminden ziyade yerel para birimi cinsinden ödenir veya mahsup edilir.

e. Satışlar daha çok raporlama para birimi dışındaki para birimleri cinsindedir.

f. Ana şirketin nakit akışları yurtdışındaki yavru şirketin aktivitelerinden doğrudan etkilenmez.

Yurtdışındaki şirketler için uygun sınıflandırma yukarıdaki kriterlere dayalı olarak yapılır. Fakat bazı durumlarda şirketin bağımlı ya da bağımsız olması durumu belirlenemeyebilir. Bu durumlarda uygun sınıflandırma için hüküm vermek gerekir¹².

Ne şekilde sınıflandırılrsa sınıflandırılсын kapanış kuru yöntemi hariç olmak üzere, çevrim yöntemlerinin kullanımı sonucunda çevrim farklarının meydana gelmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu farklar yöntemlerin öngördüğü şekillerde bilanço ve/veya gelir tablosunda muhasebeleştirilirler.

Yavru şirketle ana şirket arasındaki ilişkilerde değişiklik olması durumunda farklı uygulamalar söz konusu olur. En başta yavru şirketin sınıflandırılmasında bir değişiklik olduysa değişimin

⁹ Çalışmanın genelinde paragraf "par." olarak kısaltılmıştır.

¹⁰ KPMG Deutsche Treuhand-Gesellschaft (Hrsg.), International Accounting Standards: Eine Einführung in die Rechnungslegung nach den Grundsätzen des UMSC, Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 1999, s.203. ve Yılmaz, a.g.e., s. 108.

¹¹ Yılmaz, a.g.e., s.109.

¹²Yılmaz, a.g.e., s.109.

yapısı, nedeni ve etkileri açıklanmalıdır.(par. 44)¹³. Eğer bağımsız şirket bağımlı şirket haline dönüşüyorsa, çevrim yöntemi geliştirilmiş kapanış kuru yönteminden geçişken yönetime değiştirilir. Çevrim farkları gelir tablosuna yansıtılmaya başlar fakat daha önce özsermaye hesaplarının altında birikmiş olan çevrim farkları şirket elden çıkıncaya kadar özsermaye hesapları altında kalmaya devam eder. Bağımlı şirket bağımsız şirket haline dönüşürse çevrim yöntemi olarak geliştirilmiş kapanış kuru yöntemi kullanılmaya ve çevrim farkları özsermaye hesapları altında gösterilmeye başlanır (par. 39-40)¹⁴. Bağımsız yavru şirket gruptan ayrıldığında birikmiş olan tüm geçmiş yıllar çevrim farkları, gelir tablosunda gösterilir (par. 37)¹⁵. Ayrılma olarak likidasyon, satış veya sermaye geri ödemeleri sayılabilir (par. 37f).

Çalışmada bu hususun şirketler açısından bir bilanço politikası alanı yaratıp yaratmadığı, yabancı para biriminin şirketler topluluğuna ait raporlama para birimine karşı değer kaybetmesi ve değer kazanması halinde olmak üzere iki farklı durum için bir örnek üzerinde ele alınacaktır. Tablo 2’de örneklerde kullanılacak veriler yer almaktadır.

1.1. Ana Şirkete Bağımlı Yavru Şirketlerin Finansal Tablolarının Şirketler Topluluğu Raporlama Para Birimine Çevrilmesi

Ana şirkete bağımlı yavru şirketlerin finansal tablolarının şirketler topluluğu raporlama para birimine dönüştürülmesinde geçişken yöntem kullanılır. Bu yönetime göre, bağımlı yavru şirketlerin gerçekleştirdikleri işlemler, ana şirketin kendisi tarafından gerçekleştiriliyormuş gibi düşünülür (par. 27). Bu bakış açısı ile yöntem bağımlı yavru şirketlerin mali tablolarının raporlama para birimine dönüştürülmesi işleminden önce ana şirketin bulunduğu ülkedeki Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine

göre yeniden düzenlenmesini öngörür. Bilanço ve gelir tablosu için çevirme kuralları aşağıdaki gibidir¹⁶:

Bilanço

- Parasal hesapların raporlama para birimine çevrilmesinde kapanış kuru kullanılmalıdır (par. 11a).
- Parasal olmayan hesaplardan maliyet değeri ile gösterilenler meydana geldikleri tarihteki kurlarla çevrilir. Bilançoda cari değerle gösterilen parasal olmayan hesapların raporlama para birimine dönüştürülmesinde çoğunlukla kapanış kuru kullanılmalıdır (par. 28).

Gelir tablosu

- Bilanço hesapları ile ilişkili olan hesaplar (amortisman, maliyet değeriyle gösterilen stoklar ve menkul değerler gibi) ilgili bilanço hesaplarının çevrilmesinde kullanılan kurlarla çevrilir.
- Bilanço hesaplarıyla ilişkili olan hesaplar dışında kalan gelir ve gider hesapları gerçekleştikleri gündeki kurlarla ya da uygulama zorluğu nedeniyle yıllık ortalama kurlarla çevrilir. Önemli kur oynamalarında ise hafta, ay gibi daha kısa zaman aralıklarının ortalama kuru hesaplamalara alınabilir (par. 29).

Paragraf 28 ayrıca *en küçük değer testinin* uygulanmasına dair kuralları içerir. Eğer bir varlığın cari değeri, defter değerinden daha düşükse bilançoda cari değer kullanılır. Bu düzenlemeye göre, elde etme değeri ve tarihi kur çarpımıyla oluşan değer ile cari değer ve kapanış kurunun çarpımıyla oluşan değer karşılaştırılıp, düşük olanının bilançoya alınması söz konusudur. UMS 21 borçlar için en yüksek değer testinin *yöntemde*, (Höchstwerttest) kullanımına dair bir düzenleme içermez¹⁷. Paragraf 27’ye göre *geçişken bilançoda ortaya çıkan çevrim farkları gelir tablosuna yansıtılır*. Gelir tablosunda ortaya çıkan farkların gösterimiyle ilgili olarak UMS herhangi bir düzenleme içermemektedir¹⁸.

¹³ KPMG Deutsche Treuhand-Gesellschaft (Hrsg), a.g.e., s.207.

¹⁴ Adolf Gerhard Coenenberg, *Jahresabschluss und Jahresabschlussanalyse: Grundfragen der Bilanzierung nach betriebswirtschaftlichen, handelsrechtlichen, steuerrechtlichen Grundsätzen*, 16. baskı, 1997, s.468.

¹⁵ Baetge, Jörg/Dietrich Dörner/Heinz Kleekämper/Peter Wollmert, *Rechnungslegung nach International Accounting Standards (IAS): Kommentar auf der Grundlage des deutschen Bilanzrechts*, Stuttgart: Schäffer Poeschel Verlag, 1997, s.211.

¹⁶ Lüdenbach, Norbert /Wolf-Dieter Hoffmann, *IAS-Kommentar*, 1. Auflage, Freiburg: Haufe Verlag, 2003, s.765-766.

¹⁷ Jörg Baetge/Hans-Jürgen Kirsch/Stefan Thiele, *Konzernbilanzen*, 6. akt. Auflage, Düsseldorf: IDW Verlag, 2002, s.190. Ancak bu noktada Alman uygulamasında en büyük değer testinin yapılması da söz konusu olduğundan en küçük/en büyük değer testi konusunda daha katı bir uygulama söz konusudur. Konu ile ilgili olarak bkz.: Baetge/Kirsch/ Thiele, a.g.e., s. 172.

¹⁸ Oechsle, E., K./Müller Wildburger/ D. Wildburger. *IAS 21 in; Jörg Baetge (Hrsg.), Rechnungslegung nach International Accounting Standards (IAS): Kommentar auf der Grundlage des deutschen Bilanzrechts*, Stuttgart: Schäffer Poeschel Verlag, 1997, s.734-735.

Konu aşaşıda Tablo 2’ de yer alan veriler doğrultusunda bir örnek ile ele alınmıştır. Tablo 3 bilanço ve gelir tablosunun raporlama para birimine dönüştürülmesi ile ilgili detayları içermektedir.

Geçişken yönteme göre, bilançodaki duran varlıklar, stoklar ve özsermaye hesapları ait oldukları tarihteki kurlarla; parasal varlıklar ve borçlar ise kapanış kuru ile çevrilmelidir. Dolayısıyla bilançonun

çevriminde farklı kurlar kullanılmıştır. Bu arada dönem karının çevrilmesi konusunda farklı iki yaklaşım söz konusudur. Dönem karı eşitlik ilkesi gereğince çevrim sonrası aktif ve pasif toplamların farkı alınarak bulunabileceği gibi, karın büyük bir bölümünün dağıtılacağı düşünceyle kapanış kuru ile de çevrilebilir.

Tablo 2: Veri Bilanço ve Gelir Tablosu

A şirketinin Bilançosu 31.12.2004 (YPB)			
Aktif		Pasif	
Diğer Dönen Varlıklar	20	Borçlar	50
Stoklar	30	Sermaye	40
Duran Varlıklar	50	Dönem Karı	10
Toplam Aktif	100	Toplam Pasif	100

A şirketinin Gelir Tablosu 2004 (YPB)	
Gelirler	20
- Giderler	10
Kar(*)	10

- Diğer Dönen Varlık hesapları parasal kalemleri içermektedir.
- Duran Varlıkların tümü ise parasal olmayan hesap niteliğindedir.
- Duran varlıkların değerinin sene sonunda 60YPB’ya, stokların değerinin ise 35YPB’ya yükseldiği varsayılmıştır. Bu hesaplar için *en küçük değer testi* uygulanmıştır.
- Çevrim sonrasında bilanço ve gelir tablosuna alınacak değerler, çevrim detaylarının yer aldığı tablolarda koyulaştırılarak belirginleştirilmiştir.
- Çevrim işlemi, işletmenin ilk faaliyet yılı sonunda gerçekteştirilmektedir.
- Aşaşıda kurlara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Birinci Durum		İkinci Durum	
Tarihi kur:	1YPB = 2RPB	Tarihi kur:	1YPBB = 1RPB
Kapanış kuru:	1YPB = 1RPB	Kapanış kuru:	1YPBB = 2RPB
Ortalama kur:	1YPB = 1,5RPB	Ortalama kur:	1YPB = 1,5RPB

- Birinci Durum: Yabancı para biriminin şirketler topluluğuna ait raporlama para birimine karşı değer kaybetmesi.
- İkinci Durum: Yabancı para biriminin şirketler topluluğuna ait raporlama para birimine karşı değer kazanması.

Kısaltmalar: YPB: Yabancı Para Birimi
RPB: Raporlama Para Birimi

(*)Vergi göz ardı edilmiştir. Kar ile ilgili dağıtım kararı alınmamıştır.

Dolayısıyla geçişken yöntem ile ilgili farklı uygulamalar söz konusu olabilmektedir¹⁹. Aşağıda örnek çözümlenirken dönem karı aktif ve pasif toplamalarının farkı alınarak hesaplanmıştır.

Gelir tablosunda gider ve gelir hesaplarının raporlama para birimine çevrilmesinde ortalama kur kullanılır. Çevrim sonucu ortaya çıkan bilanço ve gelir tablosu Tablo 4' te yer almaktadır.

Tablo 4' ten anlaşılacağı gibi, çevrim sonucunda bilançoda oluşan zarar tutarı gelir tablosuna baz teşkil edecek ve gelir tablosunda dönüşüm zararını dolaylı olarak etkileyecektir. Konuyu durum 1 için inceleyecek olursak; Tablo 4' te yer alan bilançoda 15 RPBlık dönem zararı aynen gelir tablosuna aktarılmış ve gelir tablosu eşitliğinin sağlanabilmesi için ise gelir tablosunda 30 RPB tutarında dönüşüm zararı meydana gelmiştir. Durum 2' de çevrim sonucunda bilançoda ortaya çıkan 20 RPB tutarındaki zararın gelir tablosuna aktarılması 35 RPB tutarında dönüşüm zararının oluşmasına sebep olmuştur. Tablo 5'de çevrim farklarının mahsuplaştırıldığı nihai bilanço ve gelir tabloları yer almaktadır.

1.2. Bağımsız Yavru Şirketlerin Finansal Tablolarının Ana Şirketin Raporlama Para Birimine Çevrilmesi

Bağımsız yavru şirketlerin raporlama para birimi genelde faaliyet gösterdikleri ülkenin para birimidir. Yavru şirketin para birimi ile hazırlanmış tabloların raporlama para birimine çevrilmesinde *geliştirilmiş kapanış kuru yöntemi* kullanılır²⁰. Bu yöntemle göre çevirme kuralları aşağıdaki gibidir.²¹

Bilanço

- Tüm varlık ve borçların raporlama para birimine çevrilmesinde kapanış kuru kullanılmalıdır.
- Sermaye hesabının çevrilmesi UMS 21 de açık bir biçimde ifade edilmemiştir.
- Dönem karı/dönem zararı gelir tablosundan elde edilir.

¹⁹ Baetge/Kirsch/ Thiele, a.g.e., s. 172.

²⁰ Gerhart Förtschle./Bettina Holland/ Matthias Kroner, Internationale Rechnungslegung: US-GAAP, HGB und UMS, 5.baskı, Heidelberg: Economica Verlag Hüthig, 2001, s. 159.

²¹ UMSplus, An Interpretation of [UMS 21](http://www.UMSplus.com/interps/sic030.htm): The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates, and [UMS 29](http://www.UMSplus.com/interps/sic030.htm), Financial Reporting in HYPBerinflationary Economies, <http://www.UMSplus.com/interps/sic030.htm> (Bağlantı zamanı: 15 Ağustos 2003). Ayrıca, bkz.: Oechsle/Müller/ Wildburger, a.g.e., s.740.

Gelir tablosu

- İşletmenin gelir ve gider hesapları, işlem tarihindeki kurdan dönüştürülür. Ancak yavru şirketin hiperenflasyonlu bir ekonomide raporlama yapması durumunda gelir ve gider hesapları kapanış kurundan dönüştürülmelidir (30b). Kolaylık olarak par. 31 de ortalama kurların da kullanılabilceği belirtilmiştir.
- Dönem karı veya dönem zararı, gelir tablosundaki gider ve gelir hesaplarının raporlama para birimine çevrilmesi sonrasında iki taraf arasındaki fark alınarak hesaplanır.

Ortaya çıkan çevrim farkları bilançonun özsermaye hesapları altında kar yedekleri, çevrim yedekleri veya çevrim farkları olmak üzere çeşitli hesaplarda muhasebeleştirilebilir (par. 30c)²². Ana şirketin %100' den daha az oranda iştirak ettiği bir bağımsız yavru şirketin finansal tabloları konsolide edilecekse, diğer ortaklara ait çevrim farkları ayrıca gösterilir (par. 32)²³. Bağımsız yavru şirketin hesap kapanış tarihi ana şirketin kapanış tarihinden üç aya kadar sapma (önce veya sonra) gösterebilir. Bu durumda yavru şirket herhangi bir ara mali tablo hazırlamak zorunda değildir. Ayrıca, çevrim için ana şirketin kapanış tarihindeki kur kullanılır. Önemli kur oynamalarında veya üç ayın üzerindeki kapanış tarihi farklarında ara mali tabloların düzenlenmesi gerekmektedir (par. 35)²⁴.

Aşağıdaki örnekte de Tablo 2' deki veriler kullanılmış ve UMS 21'e göre bağımsız yavru şirketlerin finansal tablolarının ana şirketin raporlama para birimine dönüştürülmesi ele alınmıştır.

Geliştirilmiş kapanış kuru yönteminde, ilk olarak gelir tablosu ortalama kur kullanılarak raporlama para birimine çevrilir. Dönem karı veya dönem zararı gelir tablosundaki gelir ve gider hesaplarının çevrim sonrasındaki toplamaları arasındaki fark alınarak hesaplanır.

Tablo 5' te bilanço ve gelir tablosu hesaplarının geliştirilmiş kapanış kuru yöntemine göre raporlama para birimine çevrilmesine ait detaylar yer almaktadır. Dolayısıyla bu yöntemde gelir tablosunda çevrim farkı olarak ayrıca bir hesap meydana gelmemekte ve gelir tablosunun çevrimi sırasında ortaya çıkan kar veya zarar bilançoya da baz teşkil etmektedir.

²² Oechsle/Müller/Wildburger, a.g.e., s.740-742.

²³ KPMG Deutsche Treuhand-Gesellschaft (Hrsg.), a.g.e., s.205.

²⁴ David Grünberger ve Herbert Grünberger, UMS und US-GAAP 2002/2003: Ein systematischer Überblick, Wien: Lexis Nexis ARD Orac, 2002, s.134.

Tablo 3: Bilanço ve Gelir Tablosu Hesaplarının Çevrim Detayı (Geçişken Yöntem- UMS 21)

Bilanço Hesapları	Gelir Tablosu Hesapları
<p>1. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Diğer Dönen Varlıklar: 20YPBB*1RPB/YPB = 20RPB Kapanış kuru</p> <p>Stoklar: 30YPBB*2RPB/YPB = 60RPB Tarihi kur 35YPBB*1RPB/YPB = 35RPB Kapanış kuru</p> <p>Duran Varlıklar: 50YPBB*2RPB/YPB = 100RPB Tarihi kur 60YPB*1RPB/YPB = 60RPB Kapanış kuru</p> <p>Borçlar: 50YPB*1RPB/YPB = 50RPB Kapanış kuru</p> <p>Sermaye 40YPB*2RPB/YPB = 80RPB Tarihi kur</p> <p>Zarar 115 (20+35+60) – 130 (50+80) = 15RPB</p>	<p>1. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Gelirler: 20YPB*1,5 RPB/YPB = 30RPB Ortalama kur</p> <p>Giderler: 10YPB*1,5RPB/YPB = 15RPB Ortalama kur</p> <p>Gelir Tablosu Dönüşüm Zararı: 30 RPB</p> <p>Zarar (Bilançodan alınmıştır) 15RPB</p>
<p>2. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Diğer Dönen Varlıklar: 20YPB*2RPB/YPB = 40RPB Kapanış kuru</p> <p>Stoklar: 30YPB*1RPB/YPB = 30RPB Tarihi kur 35YPB*2RPB/YPB = 70RPB Kapanış kuru</p> <p>Duran varlıklar: 50YPB*1RPB/YPB = 50RPB Tarihi kur 60YPB*2RPB/YPB = 120RPB Kapanış kuru</p> <p>Borçlar: 50YPB*2RPB/YPB = 100RPB Kapanış kuru</p> <p>Sermaye 40YPB*1RPB/YPB = 40RPB Tarihi kur</p> <p>Zarar 120 (40+30+50) – 140 (100+40)= 20 RPB</p>	<p>2. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Gelirler: 20YPB*1,5 RPB/YPB = 30RPB Ortalama kur</p> <p>Giderler: 10YPB*1,5RPB/YPB = 15RPB Ortalama kur</p> <p>Gelir Tablosu Dönüşüm Zararı: 35 RPB</p> <p>Zarar (Bilançodan alınmıştır) 20RPB</p>

Tablo 4: Çevrim Sonrası Bilanço ve Gelir Tablosu (Geçişken Yöntem-UMS 21)

A Şirketinin Bilançosu 31.12.2004 (RPB)					
Aktif	Durum:1	Durum:2	Pasif	Durum: 1	Durum:2
Diğer Dönen Varlıklar	20	40	Borçlar	50	100
Stoklar	35	30	Sermaye	80	40
Duran Varlıklar	60	50	(Dönem Zararı)	(15)	(20)
Toplam Aktif	115	120	Toplam Pasif	115	120

A Şirketinin Gelir Tablosunun Hesaplanması 2004 (RPB)		
	Durum:1	Durum:2
Gelirler	30	30
- Giderler	- 15	- 15
-Gelir Tablosu Dönüşüm Zararı	- 30	- 35
Dönem Zararı	15	20

Tablo 6 çevrim sonrası nihai bilanço ve gelir tablosunu içermektedir. Konuyu durum 1' için inceleyecek olursak; gelir tablosunda 15 RPB' lik kar meydana gelmiş ve bu kar aynen bilançoya alınmıştır. Bilançoda 5 RPB' lik aktif çevrim farkı özsermaye içinde yedeklerden düşürülmüştür. Böylece özsermaye

toplamında bir daralma meydana gelmiştir. Durum 2' de gelir tablosundan hesaplanan 15 RPB' lik kar bilançoya aktarılmış ve çevrim sonrası bilançoda oluşan 5 RPB tutarındaki pasif çevrim farkı özsermayenin alt hesaplarında yer alan kar yedeklerine eklenmiştir.

**Tablo 5: Bilanço ve Gelir Tablosu Hesaplarının Çevrim Detayı
(Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yöntemi-UMS 21)**

Bilanço Hesapları	Gelir Tablosu Hesapları
<p>1. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Diğer Dönen Varlıklar: $20YPB * 1RPB / YPB = 20RPB$ Kapanış kuru Stoklar: $30YPB * 1RPB / YPB = 30RPB$ Kapanış kuru Duran Varlıklar: $50YPB * 1RPB / YPB = 50RPB$ Kapanış kuru Borçlar: $50YPB * 1RPB / YPB = 50RPB$ Kapanış kuru Sermaye: $40YPB * 1RPB / YPB = 40RPB$ Kapanış kuru Kar: Gelir tablosundan alınacaktır.</p>	<p>1. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Gelirler: $20YPB * 1,5 RPB / YPB = 30RPB$ Ortalama kur Giderler: $10YPB * 1,5RPB / YPB = 15RPB$ Ortalama kur Kar: Gelirler – Giderler= 15</p>
<p>2. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Diğer Dönen Varlıklar: $20YPB * 2RPB / YPB = 40RPB$ Kapanış kuru Stoklar: $30YPB * 2RPB / YPB = 60RPB$ Kapanış kuru Duran Varlıklar: $50YPB * 2RPB / YPB = 100RPB$ Kapanış kuru Borçlar: $50YPB * 2RPB / YPB = 100RPB$ Kapanış kuru Sermaye: $40YPB * 2RPB / YPB = 80RPB$ Kapanış kuru Kar: Gelir tablosundan alınacaktır.</p>	<p>2. Duruma Ait Çevrim Detayları</p> <p>Gelirler: $20YPB * 1,5 RPB / YPB = 30RPB$ Ortalama kur Giderler: $10YPB * 1,5RPB / YPB = 15RPB$ Ortalama kur Kar: Gelirler – Giderler= 15</p>

**Tablo 6: Çevrim Farklarının Bilanço ve Gelir Tablosunda Gösterilmesi ve Finansal Tabloların Son Durumu
(Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yöntemi-UMS 21)**

A Şirketinin Bilançosu 31.12.2004 (RPB)					
Aktif	Durum:1	Durum:2	Pasif	Durum 1	Durum: 2
Diğer Dönen Varlıklar	20	40	Borçlar	50	100
Stoklar	30	60	Sermaye	35	85
Duran Varlıklar	50	100	Kar	15	15
Toplam Aktif	100	200	Toplam Pasif	100	200

A Şirketinin Gelir Tablosu 2004 (RPB)		
	Durum:1	Durum:2
Gelirler	30	30
- Giderler	- 15	- 15
Kar	15	15

2. UMS 21 NO'LU STANDARTIN YORUMA AÇIK NOKTALARI

Şirketlerin sonuçlarını kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmek istemeleri olarak tanımlanan bilanço politikaları şirketler topluluğu bünyesinde ayrı bir boyut kazanmaktadır. Bu noktada Şekil 1' den de izlenebileceği gibi iki etki söz konusudur²⁵. Bu etkilerden biri yavru şirketlere ait finansal tabloların içinde bulunduğu topluluğa ait ana ülkenin değerlendirme esaslarına çevrimleri sırasında meydana gelir. İkinci etki ise tamamen konsolidasyon uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Bu noktada konsolidasyon kurulunun aldığı kararlar, seçilen konsolidasyon yöntemi ve konsolidasyon sonuçlarının muhasebeleştirilmesindeki sistem büyük bir role sahiptir. Konu ile ilgili olarak bilanço politikalarının ana şirketin ülkesindeki değerlendirme esaslarından etkileşiminden ziyade konsolidasyon uygulamalarının bilanço politikaları üzerinde yarattığı etki üzerinde durulacaktır.

Yukarıda iki farklı duruma göre geçişken ve geliştirilmiş kapanış kuru yöntemlerinin hesaplanması ele alınmıştır. Bu bölümde ortaya çıkan sonuçlar karşılaştırılacaktır. Tablo 8' de iki yöntem arasındaki farklılara ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Durum 1'e ait sonuçları karşılaştıracak olursak, geçişken yöntemde meydana gelen zarara rağmen özsermaye tutarı ($80 - 15 = 65\text{RPB}$), geliştirilmiş kapanış kuru yönteminin kullanılması sonucunda ulaşılan özsermaye tutarından ($35 + 15 = 50\text{RPB}$) 15RPB daha büyüktür. Bu arada geçişken yöntem ile yapılan çevrim sonucunda stok ve duran varlıklarda daha iyi sonuçlar elde edilmiştir. Dolayısıyla durum 1 için söz konusu bilanço ve gelir tablosu yapısında şirketler topluluğunun uyguladıkları politikalar çerçevesinde zararın meydana gelmesi önemsenmiyorsa geçişken yöntem tercih edilecektir. Zararın oluşumunu olumlu karşılamayan topluluklar ise çevrim metodu olarak kapanış kuru yöntemini seçme yoluna gideceklerdir.

Durum 2'de durum 1' de olduğu gibi örnekteki bilanço ve gelir tablosu verileri ile yapılan çevrimler sonucunda geçişken yöntemde zarar, geliştirilmiş kapanış kuru yönteminde ise kar meydana gelmiştir. Geliştirilmiş kapanış kuru yöntemindeki bu olumluluğa ek olarak stok, duran varlık ve özsermaye hesaplarına ilişkin tutarlarda daha yüksek değerler söz konusu olmuştur. Özellikle

özsermaye toplamlarında geliştirilmiş kapanış kuru yönteminde 100 RPB ve geçişken yöntemde 20 RPB olmak üzere büyük bir fark söz konusu olmuştur. Dolayısıyla şirketler topluluğunun politikası zarar gösterme yönünde değilse topluluk, çevrimlerinde geliştirilmiş kapanış kuru yöntemini kullanmayı tercih edecektir.

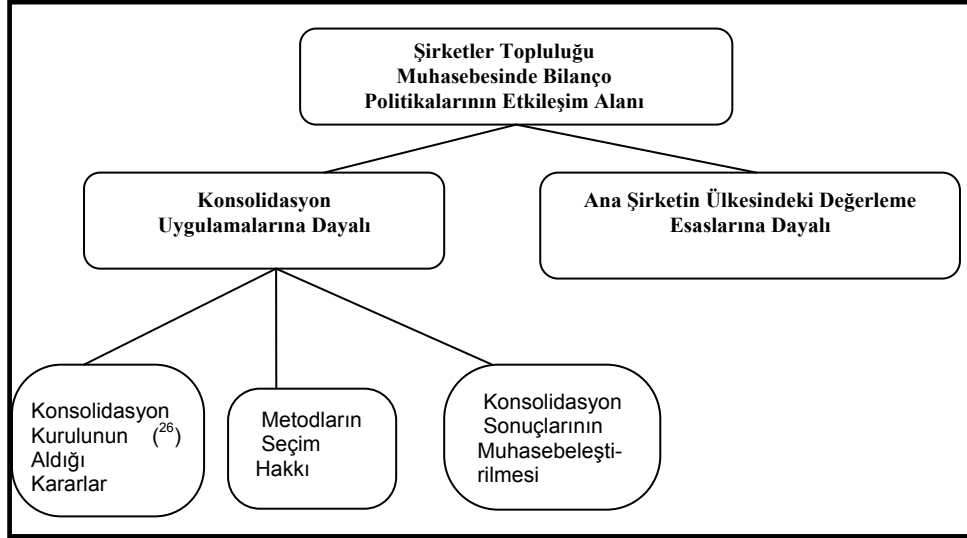
SONUÇ

Şirketler topluluklarında bilanço politikalarının uygulama alanları tek bir şirkete nazaran daha geniştir. Zira, bir yandan topluluk içindeki yabancı şirketlerin finansal tablolarının ana şirketin bulunduğu ülkedeki değerlendirme esaslarına göre yeniden değerlemesi sırasında, bir yandan da konsolidasyon işlemleri sırasında sonuçlara müdahale edilmesi imkanı söz konusu olmaktadır. Ancak, topluluk içindeki yabancı şirketlerin ana şirketin bulunduğu ülkedeki değerlendirme esaslarına göre yeniden değerlendirilmesi gerektiği konusu her yöntem için geçerli değildir. Örneğin geçişken yöntemde böyle bir gereklilik söz konusu iken, geliştirilmiş kapanış kuru yönteminde raporlama para birimine çevrim direkt yapılır. Çalışmada konunun bu boyutu kapsamının genişliğinden ötürü göz ardı edilmiştir²⁶. Dolayısıyla makalede sadece söz konusu standartın uygulanması konusunda, seçim hakkının bulunduğu yöntemlerin sonuçları arasındaki farklar incelenmiştir.

UMS 21'e göre çevrim işlemi için şirketler belli kriterler çerçevesinde bağımsız ve bağımlı olmak üzere sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Bu sınıflandırmanın sonucunda finansal tabloların raporlama para birimine çevrimi için bağımsız statüdeki şirketler geliştirilmiş kapanış kuru yöntemini, bağımlı statüdeki şirketler ise geçişken yöntemi kullanmak zorundadırlar. Ancak, söz konusu kriterler kimi zaman tam bir ayırım yapmakta yetersiz kalmaktadır. Şöyle ki, ayırımda kullanılan kriterlerin bir kısmı yavru şirketin ana şirketten bağımsız bir şirket olduğunu, diğer bir kısmı ise yavru şirketin ana şirkete bağımlı bir şirket olduğunu gösterebilmektedir. Bu gibi durumlarda UMS 21 yöntemin seçim hakkını şirket yönetimlerine bırakmıştır. Bu noktada ise şirket yönetimleri kendi politikalarına uygun olan yöntemi seçme şansını elde etmiş olmaktadır. Hatta standarttaki seçim hakkının sağladığı faydalardan ötürü şirketlerin kriterlere tam anlamıyla uymama çabası içine girmesi muhtemeldir.

²⁵ Prangenberg, A., Konzernabschluss International, Grundlagen und Einführung in die Bilanzierung nach HGB, IAS und US-GAAP, Schäffer-Poeschel Verlag, 2000, s. 200.

²⁶ Finansal tabloların ana şirketin bulunduğu ülkenin esaslarına göre yeniden değerlendirilmesi ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir.

Şekil 1: Şirketler Muhasebesi Açısından Bilanço Politikalarının Etkileşim Alanı

Tablo 8: Geçişken ve Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yönteminin Karşılaştırılması (UMS 21)

A Şirketinin Bilançosu 31.12.2004 (YPB)

	Geçişken Yöntem	Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yöntemi	Geçişken Yöntem	Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yöntemi
Aktif	Durum:1		Durum:2	
Diğer Dönen Varlıklar	20	20	40	40
Stoklar	35	30	30	60
Duran Varlıklar	60	50	50	100
Toplam Aktif	115	100	120	200
Pasif	Durum 1		Durum: 2	
Borçlar	50	50	100	100
Sermaye	80	35	40	85
Zarar	(15)	-	(20)	-
Kar	-	15		15
Toplam Pasif	115	100	120	200

A Şirketinin Gelir Tablosu 2004 (YPB)

	Geçişken Yöntem	Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yöntemi	Geçişken Yöntem	Geliştirilmiş Kapanış Kuru Yöntemi
	Durum:1		Durum:2	
Gelirler	30	30	30	30
- Giderler	-15	-15	-15	-15
- Dönüşüm Zararı	-30		-35	
Kar/Zarar	(15)	15	(20)	15

²⁶Konsolidasyon Kurulundan kastedilen şirketler topluluğunun kendi içinde oluşturduğu ve konsolidasyon işlemlerine yönelik işler ile ilgili kararlar almaya yetkili merciidir.

Çalışmada söz konusu standartın sağladığı manipülasyon alanının boyutunu incelemek amacıyla iki yöntem bir bilanço üzerinde iki durum için uygulanmış ve sonuçlar arasındaki farklar ortaya konmuştur. Birinci durumda yavru şirket para biriminin değer kaybı söz konusudur. İkinci durumda ise yavru şirket para birimi değer kazanmıştır. Birinci durumda, UMS 21 kriterlerine göre ortada kalan ve iki yöntemden birini seçme hakkına sahip olan şirketler topluluğu kendisine üye şirketlerden birinin veri bilanço ve gelir tablosuna sahip olması halinde karını daha düşük göstermek için geçişken yöntemi, karını daha yüksek göstermek için ise geliştirilmiş kapanış kuru yöntemini tercih edecektir. İkinci durumda da sonuçlar birinci durumun sonuçları ile paralellik gösterdiği için karar alıcılar aynı doğrultuda karar vereceklerdir.

Sonuç olarak UMS 21'e göre kriterlere tam anlamıyla uymayıp seçim hakkını elde etmiş olan şirketler açısından çevrim yaparken şirketlerin bilanço yapıları ve buldukları ekonomik şartlar doğrultusunda sonuçları kendi istekleri doğrultusunda şekillendirme olanağı bulunmaktadır. Bu olanağın ise şirketleri kriterlere uymama çabası içine itip itmeyeceği sorularını beraberinde getirmektedir.

Bunun dışında literatürde, UMS uygulamasında geçişken yöntem ile ilgili olarak dönem karının hesaplanması konusunda farklı yorumların olması da standardın açıklığa kavuşturulması gereken bir başka noktasını teşkil etmektedir. Konu ile ilgili olarak SIC/IFRIC²⁸ tarafından açıklayıcı bilgilerin verilmesinde ise yarar vardır.

KAYNAKÇA

- Baetge, Jörg/Dörner, Dietrich/Kleekämper, Heinz/Wollmert, Peter. **Rechnungslegung nach International Accounting Standards (IAS): Kommentar auf der Grundlage des deutschen Bilanzrechts**, Stuttgart: Schäffer Poeschel Verlag, 1997.
- Baetge, Jörg/Kirsch, Hans-Jürgen/Thiele, Stefan. **Konzernbilanzen**, 6. akt. Auflage, Düsseldorf: IDW Verlag, 2002.
- Coenenberg, Adolf Gerhard. **Jahresabschluß und Jahresabschlußanalyse: Grundfragen der Bilanzierung nach betriebswirtschaftlichen, handelsrechtlichen, steuerrechtlichen Grundsätzen**, 16. Auflage, 1997.
- Förschle, Gerhart/Holland, Bettina/Kroner, Matthias. **Internationale Rechnungslegung: US-GAAP, HGB und IAS**, 5. überarb. und akt.

- Auflage, Heidelberg: Economica Verlag Hüthig, 2001.
- Graefer, Horst. **Grundzüge der Konzernrechnungslegung: mit Fragen, Aufgaben und Lösungen**, 7. überarb. und erw. Auflage, Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2001.
- Grünberger, David/Grünberger, Herbert. **IAS und US-GAAP 2002/2003: Ein systematischer Überblick**, Wien: Lexis Nexis ARD Orac, 2002.
- IAS Full Text 2002, IASB Publications Department, UK, 2002.
- KPMG Deutsche Treuhand-Gesellschaft (Hrsg.), **International Accounting Standards: Eine Einführung in die Rechnungslegung nach den Grundsätzen des IASC**, Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, 1999.
- Küting, Karlheinz/Weber, Claus-Peter. **Der Konzernabschluss**. 3. Auflage, Schaeffer Verlag, 1991.
- Lüdenbach, Norbert/Hoffmann, Wolf-Dieter. **IAS-Kommentar**, 1. Auflage, Freiburg: Haufe Verlag, 2003.
- Oechsle, E./Müller, K./Wildburger, D. **IAS 21 in**; Jörg Baetge (Hrsg.), **Rechnungslegung nach International Accounting Standards (IAS): Kommentar auf der Grundlage des deutschen Bilanzrechts**, Stuttgart: Schäffer Poeschel Verlag, 1997.
- Prangenberg, A. **Konzernabschluß International, Grundlagen und Einführung in die Bilanzierung nach HGB, IAS und US-GAAP**, Schäffer-Poeschel Verlag, 2000.
- Ruppert, Bernd. **Währungsumrechnung im Konzernabschluß**, IDW-Verlag GmbH, Düsseldorf, 1993.
- Tietze, Wolf. **Die Währungsumrechnung im internationalen Konzernabschluß**, Betriebswirtschaftliche Schriften Heft 84, 1. Auflage, Duncker und Humblot, Berlin 1976.
- Yılmaz, Fatih. **Mali Tabloların Farklı Para Birimlerine Dönüştürülmesi**, ARC Yayınları 6, İstanbul, 2000.
- <http://www.UMSplus.com/interps/sic030.htm> (Bağlantı zamanı: 15 Ağustos 2003).

²⁸ Standards Interpretation Committee/International Financial Reporting Standards Committee (Yeni adı)